

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

26E JAARGANG

WOENSDAG 30 JULI 1941

No. 1332

WAARNEMEND HOOFDREDACTEUR:

J. H. M. Meijerink (Schiebroek).

Redactie en Administratie: Pieter de Hoochweg 122, R'dam-W
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408 (ten name van
„Economisch-Statistische Berichten”).

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 21*.— per jaar. Buitenland en koloniën f 23.— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de Administratie.

Advertenties voorpagina f 0.50 per regel. Andere pagina's f 0.40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief.

INHOUD:

	Blz.
De invloed van de opheffing van de Nederlandsch-Duitsche clearing op de geldmarkt door H. W. J. A. Vredegoor	452
Het gewijzigde Besluit Omzetbelasting 1940 door E. van Veelen	453
De binnenlandsche migratie in de Vereenigde Staten door H. W. Lambers	455
Aanteekeningen.	
De financiering der Duitsche industrie met hypothecaire leningen	459
Bevolking en economische toestand van Indo-China	459
Boekbesprekingen.	
Rijksverzekeringsbank 1901—1941, bespr. door C. Goedhart	460
Overheidsmaatregelen op economisch gebied	461
Statistieken.	
Bankdisconto's — Wisselkoersen — Bankstaten	461—462

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Veel verandering viel er in de afgelopen week op de geldmarkt niet waar te nemen; de geldruimte bleef ten volle gehandhaafd, weer mede dank zij de verdere uitbreiding van de buitenlandse wisselportefeuille van De Nederlandsche Bank, in de afgelopen week van f 380 tot f 397 miljoen. Men zal zelfs mogen aannemen, dat deze geldruimte nog zal worden geaccentueerd, wanneer straks het nog resteerende bedrag aan rechtstreeks ondergebracht schatkistpapier geheel bij de Bank zal zijn afgelost; dan toch zal het verruimende effect van de buitenlandse wisselaankopen niet langer door bovengenoemde aflossingen tot op zekere hoogte worden geneutraliseerd. De belangstelling blijft zich vooral op de korte termijnen richten, doch practisch geen enkele houder van dit papier is tot afgifte bereid; slechts op Donderdag jl. werden er kleine postjes September-papier op 1³/₈ gedaan, doch daarmee was het, wat de affaires op korten termijn betreft, dan ook geheel gedaan. Voor langere termijnen, te beginnen met den drie-maands, heeft de Agent zijn afgifteprijzen nog niet gewijzigd; eind October-papier wordt door hem afgegeven op 1⁷/₈, eind November op 1¹⁵/₁₆ en eind December op 2 pCt. Alles bijeengenomen, blijft de geldmarkt in het teeken staan van een eventueele Staatsleening, en zoolang daaromtrent geen zekerheid is verkregen, zal er in het aspect van de geldmarkt niet veel verandering komen.

Ook op de obligatiemarkt ging in de afgelopen week betrekkelijk weinig om. In de eerste dagen der week was de tendens tamelijk prijshoudend; zoo bereikte de 4 pCt. Nederland 1941 jl. Woensdag en Donderdag den parikoers, om daarna een geringe daling tot 99¹⁵/₁₆ te zien te geven. Ook de gestaffelde leening 1938 onderging een kleine verbetering in koers en trok aan tot 99³/₈. Voor de Indische Staatsleeningen bleef ook in de afgelopen week een goede belangstelling bestaan; zoo trok de koers van de 3 pCt. Nederlandsch-Indië conversieleening aan van 94⁵/₈ tot 95¹/₂—95³/₄, terwijl de 3 pCt. Indië 1937A, die in het begin van de week 93¹³/₁₆ noteerde, tot 94¹/₂ op het einde der week aantrok. De groote belangstelling, welke van vele zijden voor deze leeningen bestaat, heeft een niet onaanzienlijke dispariteit tusschen de groote en de kleinere coupures van deze stukken teweégebracht, waardoor momenteel een grootere vraag naar de kleine coupures, die op een zeker oogenblik circa 2 pCt. beneden de groote lagen, valt waar te nemen.

De aandeelenmarkt kenmerkte zich in de afgelopen week door een uitgesproken apathie. Wel trokken in het begin der week enkele koersen, als die van Unilever, Koninklijke Olie's, Calvé Delft en cultuurwaarden, nog iets aan, doch tegen het midden der week trad een niet onbelangrijke reactie in, die voor enkele fondsen een vrij grooten omvang aannam. Zoo zakte H.V.A.'s van het hoogste punt van de week, t.w. 436, in tot 418, Olie's van 251¹/₂ tot 235, Amsterdam Rubber van 281 tot 263 en Philips van 228¹/₂ tot 221. Ook de tabaksaandeelen, die de vorige week, onder den invloed van de gunstige veilingcijfers te New-York, een flinke opwaartsche tendens aan den dag hadden gelegd, moesten een deel van hun koersavans weder prijs geven; aandeelen Deli-Batavia gaven, na een aanvankelijke stijging tot 236, een daling te zien tot 221 en aandeelen Deli Maatschappij reageerden van 292 tot 280.

DE INVLOED VAN DE OPHEFFING VAN DE NEDERLANDSCH-DUITSCHE CLEARING OP DE GELDMARKT.

Er valt de laatste weken op de geldmarkt een paradoxaal aandoende ontwikkeling te constateeren. Terwijl de schatkist, om in haar behoeften te voorzien, zich nog steeds gedwongen ziet groote bedragen schatkistpapier uit te geven, neemt de omvang van het bij De Nederlandsche Bank ondergebrachte schatkistpapier gestadig

Uitstaande bedragen aan schatkistpapier

In mill. gld.	Biljetten	Promessen	Totaal	Waarvan bij De Ned. Bank geplaatst.
31 Maart	157	1.097	1.254	160
15 April	149	1.195	1.344	184
30 April	149	1.316	1.465	226
15 Mei	143	1.318	1.461	201
31 Mei	143	1.360	1.503	125
14 Juni	140	1.374	1.514	93
30 Juni	140	1.446	1.586	88
15 Juli	136	1.452	1.588	48
23 Juli	136	1.447	1.583	24

af. Gewoonlijk wordt deze ontwikkeling toegeschreven aan de steeds toenemende liquiditeit van het bedrijfsleven, welke het gevolg is van de geleidelijke liquidatie der voorraden. Een dergelijke verklaring laat evenwel de vraag open, waarom eerst sinds einde April de liquiditeit op de geldmarkt zoodanig is toegenomen, dat de schatkist niet alleen in staat was haar geldbehoeften geheel op de markt te dekken, maar zelfs het bij de circulatiebank geplaatste schatkistpapier in vrij vlot tempo kon aflossen.

Zoals uit de volgende uiteenzetting zal blijken, moet de sedert begin Mei sterk toegenomen liquiditeit op de geldmarkt, welke tot de bovengeschetste ontwikkeling leidde, dan ook niet worden gezocht in een plotselinge toename van de liquide middelen van het bedrijfsleven, maar in de wijzigingen, die zich op 1 April jl. in de monetair verhoudingen tusschen Nederland en Duitsland hebben voorgedaan. Terwijl tot dien datum het betalingsverkeer tusschen beide landen zich via de clearing afspeelde, werden met ingang van 1 April nagenoeg alle bestaande belemmeringen in het betalingsverkeer opgeheven. Teneinde de consequenties, welke uit de opheffing van de Nederlandsch-Duitsche clearing voor de interne monetair situatie zullen voortvloeien, te kunnen beoordeelen, is het noodzakelijk na te gaan, op welke wijze het betalingsverkeer tusschen genoemde landen zich sedert het tijdstip van de bezetting van ons land tot 1 April 1941 heeft ontwikkeld.

Actief saldo in het betalingsverkeer met Duitsland.

In de eerste plaats kan worden opgemerkt, dat, als gevolg van de ontwikkeling van het handelsverkeer, de toenemende overmaking van gelden van in Duitsland tewerkgestelde Nederlandsche arbeiders, en in den laatsten tijd mede als gevolg van Duitse aankopen van Nederlandsche effecten, het betalingsverkeer met Duitsland sedert de bezetting van ons land een voor Nederland actief saldo heeft vertoond. Zoolang het Nederlandsch-Duitsche betalingsverkeer via de clearing werd afgewikkeld, werd dit actieve saldo, via clearingvoorschotten, door de schatkist gefinancierd. Terwijl de schatkist aan den eenen kant aldus een vordering in rijksmarken op de Duitse „Verrechnungskasse” verkreeg, was zij aan den anderen kant voor de financiering van de uit te betalen clearingvoorschotten gedwongen voor een overeenkomstig bedrag schatkistpapier uit te geven. Deze financieringswijze was, met de financiering van het begrotingstekort, de oorzaak van de voortdurende toename van den post „schatkist-

papier” op de balans van De Nederlandsche Bank en die der particuliere banken, welke haar pendant, vond in de toename van de crediteurensaldi en de afneming van de debiteurensaldi. Tot de opheffing van de Nederlandsch-Duitsche clearing ging de toename van de crediteurensaldi en de afneming der debiteurensaldi bij de banken dus hand in hand met de uitbreiding van het bezit der banken aan schatkistpapier.

Met het vervallen van de rol van de schatkist als tusschenschakel bij de financiering van het actieve saldo van het Nederlandsch-Duitsche betalingsverkeer als gevolg van de opheffing van de clearing kwam aan de zoojuist genoemde paralleliteit een einde. Aangenomen kan worden, dat onder het nieuwe regiem van een nagenoeg geheel vrij betalingsverkeer tusschen beide landen het overgrote deel van de vorderingen, die op Duitsland ontstaan, door de betrokken particulieren aan het bankwezen zullen worden overgedragen. Voor de banken heeft het wegvallen van de Nederlandsch-Duitsche clearing aldus tot gevolg, dat tegenover de toename der crediteurensaldi en de afneming der debiteurensaldi — voor zoover zij haar oorzaak vinden in het actieve saldo in het betalingsverkeer met Duitsland — een vordering op Duitsland komt te staan, en niet, zooals vóór 1 April het geval was, een bedrag aan schatkistpapier.

Sterke stijging van den post buitenlandsche wissels bij De Nederlandsche Bank.

Tot dusverre valt in de maanbalansen der vijf groote Nederlandsche banken evenwel nog niets van een toename der vorderingen op het buitenland, in casu op Duitsland, te constateeren. Daarentegen vertoonen de

Gecombineerde maandstaten van de vier groote banken en het Nederlandsche bedrijf van de Nederlandsche Handels-Maatschappij (in millioenen guldens)

	28 Febr.	31 Mrt.	30 Apr.	31 Mei	30 Juni
Kas, kassiers, dag-geldleeningen	51	64	51	55	53
Ned. schatkistpapier	566	617	706	782	841
Ander overheidspap.	29	28	30	27	21
Bankiers in binnen- en buitenland	87	86	88	90	88
Prolongaties en voorschotten op effecten	152	141	115	97	87
Debiteuren	247	246	238	218	214
Crediteuren	827	875	920	955	992
Deposito's op termijn	75	77	79	79	80

weekstaten van De Nederlandsche Bank duidelijk de gevolgen van de wijzigingen, welke zich als gevolg van de opheffing van de clearing met Duitsland in de monetair situatie van ons land hebben voorgedaan. De post „buitenlandsche wissels” en aanvankelijk ook de post „diverse rekeningen”, waarin zich het verloop van de vorderingen der Bank op Duitsland manifesteert, geven

Weekstaten Nederlandsche Bank (in mill. gld.)

	31 Mrt.	28 April	26 Mei	30 Juni	21 Juli
Goudvoorraad	1.096	1.022	1.022	1.023	1.023
Beleeningen	211	196	191	194	174
Binnenl. wissels	10	9	7	7	7
Schatkistpapier	160	208	140	88	32
Buitenl. wissels	23	23	202	308	380
Div. rekeningen	212	304	212	219	209
Bankbiljetten in omloop	1.593	1.614	1.628	1.686	1.685
Rek.courant saldi van „anderen”	144	170	169	154	168

sinds eind Maart namelijk een belangrijke stijging te zien, welke grootendeels aan de opheffing van de Nederlandsch-Duitsche clearing kan worden toegeschreven. Terwijl de post „diverse rekeningen” uiteindelijk geen wijziging van beteekenis vertoont, bedraagt de toename van de buitensche wissels van 31 Maart tot 21 Juli niet minder dan 357 miljoen gulden. Dit is meer dan de vermeerdering met 329 miljoen gulden, welke de post schatkistpapier heeft ondergaan sedert 1 April, op welken datum aan de uitgifte van schatkistpapier voor de financiering van het surplus in het betalingsverkeer met Duitschland een einde kwam.

Oorzaak van de groote liquiditeit bij de banker.

Het verloop van de balansen der vijf groote banken en die der circulatiebank wettigt de conclusie, dat het particuliere bankwezen de vorderingen op Duitschland, die het als gevolg van de opheffing van de clearing met dat land verkreeg, naar de circulatiebank heeft overgeheveld. Het is duidelijk, dat deze ontwikkeling tot een sterke vergroting der liquiditeit van het bankwezen moest leiden. Met de verbreking van de paralleliteit tusschen het verloop der debiteuren- en crediteurensaldi bij de banken eenerzijds en de uitgifte van schatkistpapier anderzijds, kon immers worden verwacht, dat de afstoting van de markensaldi naar de circulatiebank tot een ernstig gebrek aan beleggingsmateriaal voor de banken zou leiden.

Op dit punt van het betoog wordt de paradoxaal lijkende ontwikkeling — het samengaan van een toeneming der vlottende overheidsschuld met een afneming van het bij de circulatiebank ondergebrachte schatkistpapier — duidelijk. De zich bij de banken openbarende beleggingshonger kon namelijk voorloopig nog worden gestild, doordat de schatkist sedert begin Mei de uitgifte van schatkistpapier bijna geheel aan de markt ten goede deed komen, zulks met het gevolg, dat het bedrag bij De Nederlandsche Bank ondergebracht schatkistpapier een drastische vermindering onderging. Het is duidelijk, dat aan deze overheveling van beleggingsmateriaal van de circulatiebank naar de particuliere banken spoedig een einde zal moeten komen en wel, zoodra de circulatiebank geen schatkistpapier meer in bezit heeft. Op dat moment, dat snel naderbij komt, zullen de banken voor de keuze komen te staan tusschen een abnormale en steeds toenemende vergroting van haar kaspositie in den vorm van een toeneming van de vorderingen op de circulatiebank eenerzijds, en het aanhouden van markensaldi in een of anderen vorm anderzijds. In ieder geval zal in de naaste toekomst het actieve saldo in het betalingsverkeer met Duitschland voor de banken een chronisch tekort aan beleggingsmateriaal ten gevolge hebben, aangezien de mogelijkheden voor liquide belegging van de markensaldi — gegeven de groote geldruimte, die ook in Duitschland heerscht — zeer beperkt moeten worden geacht.

Hoe het ook zij, uiteindelijk zal de opheffing van de Nederlandsch-Duitsche clearing voor het bankwezen in zijn geheel er op neerkomen, dat als tegenpost voor de toeneming der bankcrediteuren en der biljettencirculatie en de afneming der bankdebiteuren, voor zoover zij het gevolg zijn van het overschot op de Nederlandsch-Duitsche betalingsbalans, vorderingen op Duitschland de plaats zullen innemen van Nederlandsch schatkistpapier.

Huidige situatie vergeleken met die na de devaluatie.

Tot slot van het artikel zij er op gewezen, dat met vrucht een parallel kan worden getrokken tusschen de monetaire ontwikkeling van Nederland na de bezetting van ons land en die na de devaluatie. In beide periodes vertoont de Nederlandsche betalingsbalans een actief saldo. De ontwikkeling van Mei 1940 tot April 1941 ver-

toont een opvallende overeenkomst met die na het verlaten van den gouden standaard en de instelling van het egalisatiefonds in 1936. Terwijl vóór 1 April de schatkist het actieve saldo in het betalingsverkeer met Duitschland via clearingde vorderingen plaatsaankende met schatkistpapier financierde, waardoor zij een overeenkomstige vordering op de Deutsche „Verrechnungskasse” verkreeg, werd het actieve saldo der betalingsbalans na de devaluatie door het egalisatiefonds eveneens gefinancierd door uitgifte van schatkistpapier, als gevolg waarvan de schatkist de beschikking over een overeenkomstigen goudvoorraad verkreeg. Op deze wijze werd als het ware automatisch het beleggingsmateriaal gecreëerd, waaraan de banken door de toeneming van de crediteurensaldi, welke het gevolg was van het actieve saldo der betalingsbalans, behoefte hadden.

De ontwikkeling na 1 April zou kunnen worden vergeleken met de situatie, welke zou zijn ontstaan, indien bij de devaluatie van den gulden geen egalisatiefonds zou zijn ingesteld. Het ontbreken van de schatkist als tusschenschakel bij de financiering van het betalingsbalanssurplus zou namelijk in dit laatste geval, evenzeer als in de huidige omstandigheden geschiedt, een scherpe toeneming van de liquide positie der banken tengevolge hebben gehad. Een essentieel onderscheid is evenwel gelegen in het feit, dat deze overliquiditeit van het bankwezen en de daarmee gepaard gaande honger naar beleggingsmateriaal, die na de devaluatie tot onsolide of uit monetaire overwegingen ongewenschte beleggingen zou hebben kunnen leiden, in de huidige omstandigheden, gezien de stringente overheidscontrole, gevaarloos is. Het monetaire gevaar van de huidige ontwikkeling ligt elders. Zowel onder de omstandigheden vóór als na 1 April 1941 vormt de voortdurende toeneming van de crediteurensaldi, die voor een aanzienlijk deel het gevolg is van het overschot in het Nederlandsch-Duitsche betalingsverkeer, een monetair probleem, dat acuut zal worden, zoodra na den oorlog de voorraden aangevuld, de installaties vernieuwd en uitgebreid zullen worden, enz., en genoemde geldmiddelen dus investering zullen gaan zoeken. De te verwachten investeringsdrang en de aanwezigheid van een overvloed van betalingsmiddelen na den oorlog vormt een van de voornaamste oorzaken van het feit, dat de oorlogseconomie den oorlog vrijwel zeker geruimen tijd zal moeten overleven.

H. W. J. A. VREDEGOOR.

HET GEWIJZIGDE BESLUIT OMZET-BELASTING 1940.

De met ingang van 1 Juli 1941 ingevoerde wijziging in het Besluit Omzetbelasting 1940 kwam voor velen niet onverwacht. Reeds enkele weken na de invoering van het genoemde Besluit werd hier en daar gefluisterd over een op komst zijnde nieuwe wijziging, welke, naar men vermoedde, een nog vollediger aanpassing aan de Duitsche wet op de omzetbelasting zou beteekenen. Zooals thans is gebleken, waren deze vermoedens niet ongegrond.

Sinds de Meidagen van 1940 heeft de wet op de omzetbelasting nu driemaal een wijziging ondergaan. Kon bij de eerste wijziging, n. l. die van 21 Augustus 1940, nog het oude systeem van eenmalige heffing van den gehandhaafd, zoodat aan de noodzakelijkheid van de verhooging van de opbrengst dezer belasting kon worden voldaan door verhooging van het tarief van 4 op 6 pCt., en dat voor weelde-artikelen van 10 op 12 pCt., uit de tweede wijziging, welke ons in December van datzelfde jaar een geheel nieuwe verordening bracht, bleek, dat de voorstanders van het reeds genoemde systeem van eenmalige heffing in Augustus 1940 slechts een succes van korten duur

hadden behaald. In de verordening van 17 December werd n.l. de eenmalige heffing vervangen door het stelsel, waarbij in het algemeen elke levering van goederen een belastbare handeling is. In verband hiermede werd het tarief op $2\frac{1}{2}$ pCt. gebracht, terwijl voor de leveringen in den groot-handel het heffingspercentage op $\frac{1}{2}$ pCt. werd vastgesteld. Een speciaal tarief voor weelde-artikelen kende deze verordening niet meer.

Naast de invoering van een geheel ander systeem van heffing en de daaruit noodzakelijk voortvloeiende tariefs-wijziging, bracht de genoemde verordening nog een andere belangrijke wijziging, n.l. deze, dat met ingang van 1 Januari 1941 ook het verlenen van diensten tegen vergoe-ding aan de heffing van omzetbelasting werd onder-worpen. Met deze wijziging werd een groote stap gedaan in de richting van de aanpassing aan de in Duitschland geldende wet van 16 October 1934. Ook deze wet heeft als systeem de bij iedere levering van goederen weerke-rende heffing, terwijl voorts ook in Duitschland diensten tegen vergoeding aan omzetbelasting zijn onderworpen.

Verschilpunten tusschen de omzetbelasting in Nederland en in Duitschland.

Toch was deze aanpassing nog niet volledig. Van de destijds nog overgebleven verschilpunten volgen hier de voornaamste:

1. De leveringen van grondstoffen zijn in Duitschland niet van omzetbelasting en sommige grondstoffen ook niet van invoerbelasting vrijgesteld. De Nederlandsche veror-dening stelde deze leveringen wel vrij.

2. De Deutsche wet laat het ten behoeve van de eigen onderneming beschikken over zelfvervaardigde goederen in het algemeen onbelast. De Nederlandsche verordening liet deze alleen onbelast voorzover die goederen *grond-stoffen* voor een ander bedrijf van dezelfde onderneming zijn.

3. Leveringen van gas, electriciteit of warmte door het Rijk, de provincies, de gemeenten of combinaties van ge-meenten, worden in de Deutsche wet van omzetbelasting vrijgesteld. De Nederlandsche verordening kende deze vrijstelling niet.

4. De Deutsche wet heft slechts eenmaal het tarief bij leveringen door fabrikanten rechtstreeks aan den ver-bruiker, waaronder ook worden gerekend de leveringen rechtstreeks aan een ondernemer, die de goederen ten behoeve van zijn onderneming betreft. De Nederlandsche verordening stelde dergelijke leveringen met tweemaal het tarief belastbaar, kennelijk met de bedoeling om den handel te beschermen.

5. Het Deutsche tarief bedraagt 2 pCt., voor leveringen in den groot-handel $\frac{1}{2}$ pCt. Het Nederlandsche tarief be-droeg $2\frac{1}{2}$ pCt., voor leveringen in den groot-handel echter ook $\frac{1}{2}$ pCt.

Het laatstgenoemde verschilpunt moet uit het sub 1 genoemde verschil worden verklaard.

De strekking der jongste wijzigingen in de Nederlandsche verordening.

Het is thans echter gebleken, dat een nog vollediger aanpassing aan de Deutsche wet niet lang kon uitblijven. Bij verordening van 20 Juni 1941 werd opnieuw een be-langrijke stap gedaan om tot deze aanpassing te geraken. De wijzigingen, welke de verordening van 17 December 1940 daarbij heeft ondergaan, komen in hoofdzaak op het volgende neer:

1. Verlaging van het tarief van $2\frac{1}{2}$ tot 2 pCt.

2. Intrekking van de vrijstelling, welke voor de levering van grondstoffen bestond.

3. Verlichting der belasting op goederen, welke door ondernemers ten behoeve van hun onderneming worden aangeschaft, doordat:

a) leveringen van goederen, door anderen dan den fabri-kant zelf, aan ondernemers, die deze goederen ten behoeve van hun onderneming betrekken, als leveringen in den groot-handel worden beschouwd; en

b) de heffing van tweemaal het tarief van 2 pCt. wordt vervangen door heffing van eenmaal 2 pCt., indien een fabrikant de door hem geproduceerde goederen recht-streeks levert aan een ondernemer, die deze goederen ten behoeve van zijn onderneming betreft.

Tengevolge van deze nieuwe wijziging zijn van de ge-noemde nog bestaande verschilpunten tusschen de Duit-sche wet en de Nederlandsche verordening het eerste en vijfde geheel vervallen, terwijl ook het vierde verschilpunt voor een belangrijk gedeelte verdwenen is.

Wat de onder 2 en 3 genoemde verschilpunten betreft, kan met zekerheid worden gezegd, dat het bedrijfsleven in het algemeen het zal betreuren, dat in de Nederlandsche verordening ook deze afwijkingen — die in het Deutsche stel-sel juist een *verlaging* van de lasten inhouden — niet zijn weggenomen. T.a.v. het derde verschilpunt zou dan ge-voegelijk hebben kunnen worden bepaald, dat *alle* leve-ranties van gas, electriciteit en warmte van omzetbelasting zouden zijn vrijgesteld, daar er in Nederland geen enkele reden bestaat om de leveranties van deze „goederen” door particuliere ondernemingen wel belastbaar te stellen en leveringen door publiekrechtelijke bedrijven niet. Mis-schien zouden enkele ondernemingen ook het vierde ver-schilpunt, dat nog niet geheel is weggenomen — en dat, zooals reeds gezegd, betrekking heeft op de bescherming van den handel — nog gaarne zien verdwijnen. In het algemeen echter zal men, indien men het economische nut van den kleinhandel erkent, het toejuichen, dat de fiscus het den middenstand in zijn strijd om het bestaan niet nog moeilijker heeft gemaakt dan deze het sedert vele jaren in ons land toch reeds heeft, door den fabrikant van consumptiegoederen de mogelijkheid te openen om door uitschakeling van den winkelier zijn producten voor-deeliger af te zetten.

Ten slotte moet bij een vergelijking van de Deutsche wet en de Nederlandsche verordening nog op het volgende worden gewezen. De Deutsche wet kent een vrijstelling van de heffing van invoerbelasting („Ausgleichsteuer”) bij den invoer van grond- en hulpstoffen, welke voor de binnenlandsche productie noodzakelijk zijn en in het eigen land niet of in onvoldoende mate verkrijgbaar zijn. Deze grond- en hulpstoffen zijn door den Rijksminister voor Financiën aangewezen.

Nu kent ook de Nederlandsche verordening een soort-gelijke bepaling. Art. 13 1ste lid no. 3 zegt n.l. — ook reeds in den tekst van December jl. — dat van invoerbelasting zijn vrijgesteld de door den Secretaris-Generaal van het Departement van Financiën aan te wijzen *grondstoffen*. In de eerste plaats kan hierbij worden opgemerkt, dat het dus niet, zooals in Duitschland, in de bedoeling ligt om ook *hulpstoffen* van invoerbelasting te kunnen vrijstellen. Verder moet worden geconstateerd, dat de aanwijzing van die grondstoffen nog niet heeft plaats gehad, terwijl het volgens den bij de verordening behoorenden leidraad voorloopig ook niet in de bedoeling ligt deze grondstoffen aan te wijzen. Het is intusschen te wenschen, dat hiertoe binnenkort alsnog zal worden overgegaan.

Nu de Deutsche wet op de omzetbelasting practisch in haar vollen omvang ook in Nederland is ingevoerd, is het niet goed te begrijpen, waarom enkele belangrijke vrijstel-lingen, die deze wet kent, niet eveneens in de Nederland-sche verordening zijn opgenomen, of — indien een voor-zoover de mogelijkheid tot het geven van een van deze vrijstellingen wel is geopend — waarom dan van deze mogelijkheid geen gebruik is gemaakt. Het is derhalve te hopen, dat de Nederlandsche verordening binnenkort opnieuw een wijziging zal ondergaan, waarbij deze vrij-stellingen ook zullen worden opgenomen.

Het stelsel van meermalige tegenover dat van een eenmalige heffing.

In het voorgaande werd een vergelijking gemaakt tusschen de omzetbelasting in Nederland en die in Duitschland. Er is echter nog een andere vergelijking mogelijk dan die met de in Duitschland geldende wet, en wel de vergelijking met de vóór 1 Januari 1941 in ons land geldende wet op de omzetbelasting met haar stelsel van eenmalige heffing. Het lijdt o.i. geen twijfel, dat vrijwel het geheele bedrijfsleven van meening zal zijn, dat de oude wet de voorkeur verdiende boven het systeem van meermalige heffing, dat nu bij ons sedert 1 Januari 1941 geldt. Immers is bij dit laatste systeem onvermijdelijk, dat een onbillijke verdeling van de omzetbelasting over de verschillende producten plaats vindt. Vereischt een grondstof een reeks van bewerkingen alvorens tot eindproduct te worden, en vinden deze bewerkingen in elkaar verticaal opvolgende zelfstandige bedrijven plaats, dan drukt de omzetbelasting veel zwaarder op het eindproduct dan het geval is, indien de bewerking tot eindproduct in één productieproces gereed komt. Weliswaar kan integratie aan dit bezwaar tegemoet komen, doch in ons land, waar groote geïntegreerde productieconcerns tot de zeldzaamheden behooren, blijft dit bezwaar voorloopig al zijn kracht behouden.

Het doorberekenen van de omzetbelasting aan den afnemer.

Tenslotte is het noodzakelijk nog nader in te gaan op de vraag, wie de omzetbelasting moet dragen. Zoowel in ons land als in Duitschland heeft men er van officieele zijde steeds op gewezen dat de omzetbelasting als een verbruiksbelasting moet worden beschouwd. Zij behoort dus uiteindelijk *door den gebruiker* te worden gedragen. Het is derhalve logisch, dat de omzetbelasting, al of niet afzonderlijk, aan den koper of (voorzoover het diensten betreft) aan dengene, die de vergoeding voor den dienst moet betalen, in rekening mag worden gebracht.

Ook de beslissing van den Gemachtigde voor de Prijzen, genomen naar aanleiding van de uitvaardiging van het Besluit Omzetbelasting 1940 — welke beslissing inhield, dat de verkoopprijzen in het algemeen niet alleen mochten worden verhoogd met de verhoogde omzetbelasting, welke op de levering van de betreffende goederen rustte, doch eveneens met een bedrag gelijk aan dat, waarmede de kostprijs van die goederen tengevolge van de gewijzigde omzetbelasting was gestegen — was een juiste consequentie van die beschouwing.

Men mocht derhalve verwachten, dat ook de nieuwste wijziging den Gemachtigde voor de Prijzen aanleiding zou geven tot eenzelfde beslissing. Uit de in de dagbladen van 3 Juli j.l. gepubliceerde bekendmaking van dezen functionaris is echter allerminst duidelijk, dat dit inderdaad het geval is. Deze bekendmaking behelst nl. in de eerste plaats de mededeeling, dat een ieder, die omzetbelasting verschuldigd is, boven den wettelijk toelaatbaren prijs voor waren en diensten mag berekenen het bedrag, waarmede de nieuwe omzetbelasting de oude overtreft of wel het bedrag, dat voor het eerst als nieuwe omzetbelasting wordt geheven. Voorts wordt vermeld, dat doorberekening van op grond van het vorenstaande in rekening gebrachte prijsverhogingen *aan den handel* is toegestaan, terwijl tenslotte wordt gezegd, dat uit het vorenstaande volgt, dat het *aan fabrikanten*, en in het algemeen aan hen, die goederen be- of verwerken, *niet* is toegestaan de op hun inkoopsprijzen drukkende omzetbelasting in de verkoopprijzen hunner eindproducten tot uitdrukking te brengen.

Het staat dus vast, dat verhoging der verkoopprijzen in verband met gestegen kostprijzen tengevolge van omzet- of invoerbelasting op grondstoffen niet zonder meer mag plaats vinden. Nu is het echter zeer goed mogelijk, dat

het toch geoorloofd zal zijn de nieuwe op de grondstoffen drukkende belasting¹⁾ op den koper af te wentelen, mits daartoe aan den Gemachtigde voor de Prijzen toestemming wordt gevraagd. Men kan immers nauwelijks aannemen, dat het in de bedoeling van dezen functionaris zou liggen, dat deze belasting door de bedrijven zelf zal worden gedragen, waardoor de verbruiksbelasting voor een belangrijk deel in een bedrijfsbelasting zou worden veranderd. Nu de ondernemingen op grond van andere nieuwe verordeningen (winstbelasting, kinderbijslag) toch reeds aanzienlijk hoogere lasten hebben te dragen, zou deze nieuwe last — welke krachten²⁾ zijn aard door anderen behoort te worden gedragen — wel zeer moeilijk te aanvaarden zijn. Daarbij komt nog, dat dan van een gelijkmatige belasting van alle ondernemingen geen sprake zou zijn. Het zouden uitsluitend de productie-ondernemingen zijn, die door deze beslissing zouden worden getroffen, terwijl binnen deze groep die ondernemingen, die een artikel produceeren, waarvan de kosten van de grondstoffen een belangrijk bestanddeel van den kostprijs vormen (veelal dus de kapitaal-intensieve bedrijven), weer het zwaarst zouden zijn belast.

Men mag derhalve verwachten, dat wel zal worden toegestaan de verkoopprijzen te verhoogen met den door de heffing op grondstoffen verhoogden kostprijs, doch dat hiervoor van geval tot geval een speciale toestemming van den Gemachtigde voor de Prijzen vereischt zal zijn.

Dit zal uiteraard een stroom van verzoeken van dien aard tengevolge hebben. Het is dan ook te wenschen, dat voor de behandeling van deze aanvragen een snellere procedure zal worden gevolgd dan die, welke thans t.a.v. verzoeken om toestemming tot prijsverhoging wordt toegepast, daar anders het antwoord op de aanvragen veel te lang zou uitblijven.

E. VAN VEELLEN.

DE BINNENLANDSCHE MIGRATIE IN DE VEREENIGDE STATEN.

De interne migratie, de bevolkingsbeweging binnen de landsgrenzen, is een onderwerp, dat tot voor betrekkelijk korten tijd in veel mindere mate de aandacht heeft getrokken dan de internationale migratie. De voornaamste oorzaak van dit betrekkelijk gemis aan belangstelling is vermoedelijk gelegen in het gebrek aan feitelijke gegevens, dat samenhangt met de administratieve onopvallendheid van een dergelijke verhuizing. Het passeeren van een nationale grens kan slechts geschieden na de vervulling van vele formaliteiten en met officieele toestemming; de interne migratie daarentegen voltrekt zich geruischloos.

Dit laatste althans, zoolang zij niet voortvloeit uit of aanleiding geeft tot sociale wrijvingen. Is dit het geval, dan zullen de hieruit ontstane moeilijkheden aanleiding tot nadere bestudeering geven. Dit karakter nu is aan de interne migratie in de Vereenigde Staten in de laatstverloopen decade ten deele eigen geweest. Het gevolg is, dat — mede dank zij de behoefte aan objecten voor intellectuele werkverschaffing! — gedurende de laatste jaren een aantal studies is verschenen, welke over dit onderwerp uitgebreide en ten deele belangwekkende gegevens bevatten¹⁾.

„De Amerikaansche burger is steeds bereid geweest de gelegenheid achterna te reizen”, dat is de slotsom, waartoe deze beschouwingen aanleiding geven. De samen-

¹⁾ „Migration and Economic Opportunity, the report of the study of population redistribution”; J. N. Webb—M. Brown: „Migrant Families”. C. E. Lively—C. Taeuber: „Rural Emigration in the United States”.

stelling van de bevolking, met haar groote percentage aan immigranten, heeft, zooals vanzelf spreekt, dit beweeglijke karakter sterk beïnvloed. Deze immigranten waren voor een goed deel lieden, die door economische motieven gedreven de Vereenigde Staten opzochten. Het is te begrijpen, dat een zekere rusteloosheid, ook in het land van vestiging, een dergelijke bevolking bijblijft.

In aansluiting aan een beschouwing over de internationale migratie naar de Vereenigde Staten in een vorig artikel ²⁾, zal in het volgende nadere aandacht worden geschonken aan den binnenlandschen bevolkingstrek. Daarbij zal vooral de trek van de landbouwbevolking, in verband met andere aspecten van het landbouwprobleem, naar voren worden gebracht.

De economische achtergrond van de migratie tot 1920.

De groote beweging van de bevolking binnenslands, welke alle andere heeft overheerscht, is gedurende de laatste vijftig jaren die tusschen stad en platteland geweest ³⁾. De inbezitneming van den bodem der Vereenigde Staten was tot circa 1900 geschied op een wijze, alsof de bodemvoorraad onuitputtelijk was. Een groot optimisme overheerschte. In een boodschap aan het Congres noemde President Lincoln het in 1862 zeer waarschijnlijk, dat de toenmalige graad van toeneming der bevolking zich gedurende de eeuw zou handhaven, want „onze overvloedige ruimte, de weidschheid van het land, dat wij bewonen, is onze rijke hulpbron” ⁴⁾.

In hoeverre is deze voorspelling bewaarheid? Zij is in haar tegendeel verkeerd, althans wat de rijke hulpbron betreft. Volgens een onderzoek naar den toestand van den bodem in 1935, bedroeg de totale oppervlakte aan bouwland in exploitatie in dat jaar $\pm 514,3$ miljoen acres ⁵⁾. Van deze oppervlakte was 61 pCt. voortdurend blootgesteld aan erosie of van een zoodanige slechte soort, dat zij geen behoorlijk inkomen garandeerde bij een prijspeil van landbouwproducten, zooals dat in het tijdvak 1921—1936 gemiddeld bestond. Houdt men rekening met het feit, dat er nog geschikt land is, dat niet in cultuur is gebracht, dan komt de totale beschikbare oppervlakte *rendabel* bouwland op niet meer dan ongeveer de helft van den in 1935 in gebruik zijnden grond. De andere helft is dus niet voor doorlopende bebouwing met handelsgewassen geschikt, of, zooals men het in Amerika, met een term, gebaseerd op de klassieke grondrentetheorie, uitdrukt: „sub-marginal”.

Hoe was de „rijke hulpbron” in dezen toestand gekomen? De oorzaken zijn van verschillende aard. De voornaamste oorzaak is wel de wijze, waarop door de boeren het nieuw-ontgonnen gebied is geëxploiteerd. Men bebouwde het land uitsluitend met de groote handelsgewassen, inzonderheid tarwe, teneinde een zoo hoog mogelijke geldelijke opbrengst uit den bodem te genieten. Deze houding tegenover den grond, met een kenmerkende term wel „soil-mining” genoemd, heeft er toe geleid, dat thans uitgestrekte deelen van oudtijds zeer vruchtbare landbouwstreken sterk in kwaliteit zijn verminderd. Naast deze algemeene oorzaak is echter voor enkele der „problem-areas” een meer speciale aan te wijzen. De hooge graanprijzen in de periode van 1914 tot 1920 lokten tot aanbouw op gronden, welke in normale

omstandigheden niet voor graancultuur in aanmerking zouden zijn gekomen. Toen na 1920 de graanprijzen ineenstortten, bleken deze gebieden dan ook niet in staat, hun bevolking te onderhouden. Dit geldt in het bijzonder voor de „Great-Plains”, het prairiegebied, waar de hoeveelheid neerslag te gering is, om elk jaar een behoorlijke oogstopbrengst mogelijk te maken.

Met tarwe bebouwde oppervlakte en graanprijzen 1890-1932 ¹⁾.

	Oppervl. in 1000 acres	Prijs d.cts. p. bushel
1890	34.048	83.3
1900	51.387	62.0
1910	45.681	88.3
1919	73.700	213.1
1925	52.441	140.5
1929	63.332	103.6
1932	57.839	38.2

¹⁾ Bron: „Yearbook of Agriculture”.

Een globaal overzicht in den loop van den tijd van den toestand aan de eene zijde, nl. de landbouwgebieden, biedt de bovenstaande tabel. In het bijzonder treedt de geweldige stijging van het met tarwe bebouwde gebied, en tegelijkertijd van de prijzen, gedurende den wereldoorlog 1914—1918 duidelijk aan den dag.

De eene zijde kan echter geen voldoende verklaring van de migratiebeweging geven. Naast — en boven — den toestand in het te verlaten gebied, zijn voor den migrant de vooruitzichten in het gebied, waarheen hij zich richt, van belang. Wat dit betreft, is het beeld bekend. De Oostelijke Staten der Vereenigde Staten hebben een bij voortdurend wijder om zich grijpende industrialisatie en commercialisatie ten toon gespreid. Dit geldt reeds voor de periode omstreeks 1900. Het geldt echter in nog sterker mate voor het daarop volgende tijdvak, waarin de wereldoorlog 1914—1918 viel. De vraag naar arbeidskrachten, uitgeoefend door de oorlogsindustrie, vnl. in de Oostelijke industriestaten gevestigd, leidde tot een verhooging van de industriele loonen, waartegen de landbouw niet kon opbieden.

De resultante van deze beide beweegkrachten — de toestand in den landbouw enerzijds, de industrialisatie anderzijds — is een voortdurende trek van het landbouwgebied naar de steden. Reeds voordat de inbezitneming van het grondgebied zoo ver was voortgeschreden, dat slechts als bouwland minder geschikt gebied voor nieuwe bewoning in aanmerking kwam, was een duidelijke netto-emigratie van het platteland naar stedelijk gebied waar te nemen. In het tijdvak tusschen 1890 en 1910 verlieten als gevolg van den trek tusschen de landbouwstreken en de steden — waarbij, zie boven, tot de steden worden gerekend de gemeenten met meer dan 2500 inwoners — 6 miljoen menschen méér het platteland dan er hun woonplaats kozen. Men houde hier voor oogen, dat bij dit aantal sprake is van een saldo. De gang van zaken was niet zoo, dat er een éénlijnige trek van het platteland naar de steden was. De migratie van landbouwers naar het Westen ging voort. De Staat Oklahoma werd in leide eerst na 1890 als landbouwgebied ontsloten, terwijl de intocht van landbouwers in Californië eerst na 1900 grooter omvang begon aan te nemen. Bij dalende graanprijzen, en ruime werkgelegenheid in de industrie, was de toestand dus zoodanig, dat de landbouwende bevolking aan den eenen kant den landbouw opgaf, aan den anderen kant trachtte het bedrijf te verplaatsen naar nieuwen onbezwaarden grond.

Nog sterker was de trek van de landbouwstreken uit in het decennium 1910—1920. Ondanks het feit, dat, zooals reeds werd opgemerkt, de wereldoorlog de productie-omstandigheden voor de boeren zeer gunstig maakte, was er een netto-migratie van de boerderij naar stedelijk gebied van ongeveer 5.000.000 personen. Het

²⁾ Zie E.-S.B. van 9 Juli 1941.

³⁾ De Amerikaansche bevolkingsstatistiek onderscheidt drie groepen woonplaatsen, nl. „urban”: plaatsen met 2500 en meer inwoners, „rural”: de overige plaatsen, en „farm population”, dat is de bevolking van het platteland („rural”), welke haar bestaan vooral in den landbouw vindt. In dit artikel wordt deze laatste groep aangeduid als „landbouwende bevolking” of „boerderijen”.

⁴⁾ „A century of population growth”, pg. 58.

⁵⁾ „Soils and men, Yearbook of Agriculture 1938”, pg. 6.

procentueel aandeel van de stedelijke in de totale bevolking nam dientengevolge van 35,4 tot 45,8 pCt. toe.

De gang van zaken in landbouw en industrie na 1920.

De relatieve aantrekkelijkheid van landbouw en industrie als bestaansbron onderging na het sluiten van den vrede in 1919 een groote wijziging. De landbouw onderzond den weerslag van de sterke uitbreiding van het bouwland gedurende de oorlogsperiode. De productiegebieden, welke door den oorlog tijdelijk uit de markt waren gegaan, traden thans bovendien weer als concurrent op. Een zeer ongunstig prijsbeloop was het gevolg, dat door een inkrimping der bebouwde oppervlakte slechts ten deele ongedaan kon worden gemaakt. Daarentegen was de industriele conjunctuur in het tijdperk tot 1929 ongemeen gunstig. De positie van den landbouwer werd zodoende naar verhouding steeds ongunstiger.

Prijzen van landbouwproducten en van door landbouwers gekochte goederen ¹⁾.

1910—1914 = 100

	Ontvangen prijzen	Betaalde prijzen	Prijs „pariteit”
1923	142	152	93,4
1925	156	157	99,4
1927	139	153	90,8
1929	146	153	95,4
1931	87	124	70,2
1933	70	109	64,2

¹⁾ Bron: „Yearbook of Agriculture 1935”, pg. 680—681.

Zoals uit bovenstaande tabel blijkt, werd de verhouding tusschen de prijzen, die de landbouwers voor hun producten ontvingen, en de prijzen, die zij voor het in huishouding en bedrijf benodigde moesten betalen, reeds in de periode tot 1929 ongunstiger, zij het ook, dat in die periode de fluctuaties betrekkelijk nog niet van grooten omvang waren. Deze ongunstiger afzetomstandigheden troffen een boerenstand, die gebukt ging onder een zwaren hypothecairen schuldenlast, welke in de voorgaande periode van voorspoed was opgenomen. Dit verscherpte dus de situatie. Daarbij kwam, dat de arbeidsloonen in den landbouw aanzienlijk beneden die in de industrie lagen, terwijl de werkgelegenheid in den landbouw — mede door de toeneming der mechanisatie — daalde. Een verschuiving van de landbouwgebieden uit is dus in dit tijdvak op economische gronden zeer verklaarbaar. „De industrie, niet de landbouw, was de magneet, welke de migreerende bevolking aantrok” ⁶⁾.

De bevolkingsbeweging sedert 1920.

Loop der bevolking 1910—1935 ¹⁾.
(x 1000)

1 Jan.	Tot. bev.	Land.bevolking	2 in pCt. van 1
1910	91.772	32.077	35,0
1920	105.711	31.614	29,9
1925	114.035	31.064	27,2
1930	122.359	30.169	24,6
1935	127.521	32.779	25,7

¹⁾ Bron: „Yearbook of Agriculture 1935”, pg. 674.

De bovenstaande gegevens doen zien, dat de landbouwende bevolking van 1910—1930 zoowel absoluut als relatief afnam. Het geboortecijfer ten plattelande was echter bij voortdoring hooger dan in de steden. Zoó bedroeg de netto-reproductievoet van de blanke bevolking in 1930 voor de bevolking der geheele Vereenigde Staten 1,09; voor het stedelijk gebied was dit cijfer 0,87,

⁶⁾ „Migration and economic opportunity”, pg. 679

voor de landbouwgebieden van het platteland daarentegen welhaast het dubbele, nl. 1,62 ⁷⁾. Door een vooraanstaand auteur is dan ook terecht opgemerkt, dat, indien de uitwisseling van bevolking tusschen de verschillende streken tot staan kwam, de verdeling van de totale Amerikaansche bevolking over het grondgebied een veel intensievere verandering in den tijd zou ondergaan ⁸⁾. Juist in deze periode na 1920 is de interne migratie echter zeer krachtig geweest, hetgeen dus een navelleerende factor was.

Van 1920 tot en met 1936 waren er ± 29 millioen verhuizingen van boerderijen naar niet-landbouwgebied, daartegenover 21 millioen veranderingen van woonplaats van de steden uit naar landbouwstreken. Er resulteerde in deze 17 jaren dus een stroom van de landbouwende bevolking naar de steden van ongeveer 7½ millioen personen, dat is dus bijna ter grootte van de bevolking van Nederland.

Alvorens wij overgaan tot een nadere ontleding van deze cijfers, dringt zich alvast één conclusie op. De netto-bevolkingsbeweging, welke uit den vrijen bevolkings-trek voortvloeit, is slechts een zevende deel van het totaal aantal verplaatsingen. Dit kan niet anders inhouden, dan dat een massale verkwisting van energie met de uiteindelijk te voorschijn komende herverdeling van de bevolking gepaard gaat. Ten deele probeeren nieuwe bewoners op denzelfden grond opnieuw, wat anderen reeds als onmogelijk hebben opgegeven. Zien wij echter van een verdere uitwerking van dit punt af, teneinde het beloop van deze vlucht van de boerderijen nader te beschouwen.

Het blijkt dan, dat het tijdvak van 1920—1937 niet één ononderbroken lijn te zien geeft. Van 1920—1930 bedroeg de netto-emigratie van boerderijen 6.926.000 personen, d.w.z. 20 pCt. van de landbouwende bevolking in 1920. Van deze gingen er ongeveer 790.000 per jaar in het tijdvak van 1922—1929, zoodat gedurende deze zeven jaren ruim 11 pCt. van de landbouwende bevolking het boerenland verliet. Voor het overige ging de trek Westwaarts nog in één opzicht door, nl. naar Californië. De trek naar dezen Staat, waar de werkgelegenheid in den landbouw sociaal sterk op die in de industrie gelijkt, is echter niet met den trek der pioniers te vergelijken. In het vervolg komen wij hierop nog terug.

De gevolgen der depressie na 1929 op de bevolkingsbeweging.

De depressie na 1929 leidde tot een omkeering van deze beweging. Het verlies van werkgelegenheid in de industrie bracht velen tot een terugkeer naar het land, hetzij om steun te zoeken bij familie, hetzij teneinde een basis voor eigen onderhoud te vinden. Daarentegen hield het ontbreken van vooruitzichten velen der boerenbevolking, welke anders zouden zijn weggetrokken, van het vertrek af.

Bevolkingsbeweging naar en van boerderijen.
1929—1937 ¹⁾.

	Naar boerderijen ¹⁾ uit sted. geb.	Uit boerderijen n. sted. geb.	Saldo v. boerderijen
1929	1.604	2.081	477
1931	1.546	1.566	20
1932	1.777	1.511	— 266
1933	944	1.225	281
1935	825	1.211	386
1937	872	1.160	288

¹⁾ Bron: „Rural Migration in the United States”, tabel 6, pag. 26.

⁷⁾ „The American People”, „The Annals of the American Academy of Political and Social Science”. Volume 188, pg. 285.

⁸⁾ R. Vance, geciteerd in „Rural Migration”, pg. XI.

Het gevolg is geweest, dat in 1932, het diepste jaar van de depressie, er zelfs een netto-toestrooming van 266.000 personen naar boerderijen plaats vond, zoodat de landbouwbevolking bij de telling van 1935, voor het eerst sedert 1890, een absolute toeneming vertoonde. Een toeneming, welke dus vooral ontstond door het gedeeltelijk uitblijven van het wegtrekken der bevolking van het platteland, zooals dat in de vorige periode was geschied. En wel voornamelijk van de jongere bevolking; meer dan 75 pCt. van de migranten van 1920—1930 waren personen, die in 1920 beneden den vijf-en-twintig jarigen leeftijd waren, 45 pCt. van hen waren zelfs op dat tijdstip beneden den twintigjarigen leeftijd. Juist dit wegtrekken van de jeugd maakt de gevolgen van de migratie voor de landbouwbevolking veel ernstiger. In de eerste plaats beteekent dit, dat de „investeering” in de opvoeding der jeugd, zoolook in de „inwaartse” in de immaterieelen maatstaf gemeten, voor de landbouwgemeenten verloren gaat op het oogenblik, dat deze leeftijdsklassen in de productieve leeftijden komen en dus tot het onderhoud der gemeenten konden gaan bijdragen. Een tweede economisch gevolg is, dat het vermogensbezit van het platteland ten deele naar de steden wordt overgeheveld, daar een deel der erfporties aan de gemigreerde familieleden ten goede zal komen. Behalve deze directe financiële consequenties, zullen alle invloeden, welke uitgaan van een vermindering van het bevolkingsgetal, gepaard gaande met een relatieve veroudering van de bevolking, hier op beperkter gebied hun werking uitoefenen. De werkgelegenheid ten plattelande zal daardoor nog verder dalen. Ten eerste, doordat het ontrekken van de geschiedste arbeidskracht tot verdergaande mechanisatie leidt, welke op haar beurt een deel van de nog aanwezige arbeidskracht overbodig zal maken; ten tweede, doordat de vraag naar verschillende goederen (o.a. huizen) zal afnemen.

De korte periode van toeneming tot 1936 is niet voldoende geweest om deze consequenties weg te nemen; temeer, daar de trend zich na 1937 weer heeft gewijzigd. Volgens krantenberichten was, speciaal in het laatstverloopen jaar, een vrij sterke beweging van de landbouwbevolking naar ander gebied waar te nemen ⁹⁾.

De richting van de migratie na 1930.

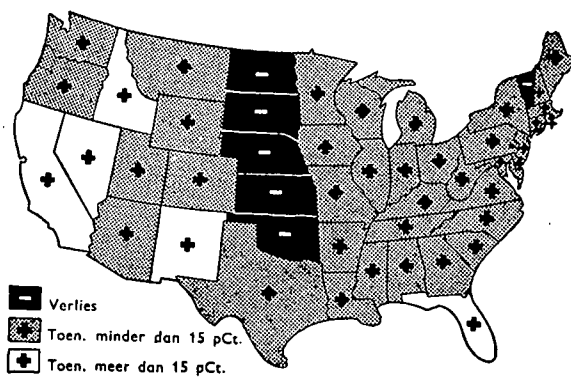
Bij een beschouwing van netto-immigratiecijfers als de bovenstaande is het van vitaal belang te weten, op welke gebiedsdeelen de stroomden zich richten, resp. uit welke gebiedsdeelen zij afkomstig waren. Bij de migratie sedert 1930 is het n.l. niet eenvoudig zoo, dat er één stroom migranten is uit alle landbouwgemeenten naar alle steden, terwijl anderzijds de emigranten uit de stedelijke bevolking zich vrij gelijkmatig op het geheele agrarische gebied richten. Veeleer kan de migratie in twee vrij nauwkeurig te scheiden gedeelten van het grondgebied worden ge-localiseerd. De migratie naar landbouwgebieden kwam vooral voor in de Staten, liggende nabij het industrie- en mijngebied in het Oosten, terwijl de bevolking door het uitblijven van emigratie daarenboven toenam in een aantal van die landbouwstreken, welke, door hun hooge geboorte-overschot en gebrek aan welvaart, in de huuseperperiode voortdurend werkkrachten aan de industriele Staten voortdurend leverde.

De emigratie is daarentegen vooral sterk geweest in een strook in het midden der Vereenigde Staten, de zgn. „Dust-Bowl”, zooals het nevenstaande kaartje aangeeft.

Dit is het gebied, dat door een gebrek aan neerslag ongeschikt is voor geregelde bebouwing, doch dat niettemin, vooral gedurende de periode na 1910, in cultuur is gebracht. Uit deze Staten — van Noord en Zuid-Dakota

⁹⁾ „N. R. C.”, 1 Juni 1941, ochtendblad.

Toeneming en afnemings van de bevolking 1930—1940 ¹⁾.

PICTOGRAPH CORPORATION, FOR PUBLIC AFFAIRS COMMITTEE, INC.

¹⁾ Public Affairs Pamphlet, No. 56.

tot Oklahoma — was reeds in de periode van 1920—1930 een vrij sterke trek waar te nemen, onder invloed der mechanisatie, welke echter in de bevolkingcijfers werd gemaskeerd door hooge geboorte-overschotten. Na 1929 werd de situatie voor deze Staten buitengewoon ongunstig, doordat zich bij de ineenstorting der prijzen nog perioden van langdurige droogte in 1934 en 1936 voegden. Het gevolg is geweest, dat uit deze Staten een migratie is ontstaan van een soort, welke met die in vorige perioden slechts zijdelings kan worden vergeleken. Uit deze streken trekken n.l. niet meer alleen jeugdige gezinsleden weg, doch families verlaten in hun geheel het gebied. Zooals bij het geheel van den omvangrijken migratie-trek, heeft ook hier het bezit van een uitgebreid wegennet en van een geschikt eigen vervoermiddel — volgens gegevens van de volkstelling van 1930 waren in deze Staten op 85—90 pCt. van alle boerderijen één of meer automobielen beschikbaar — groote betekenis gehad. De massa van deze emigranten begeeft zich per automobiel naar de Staten aan de Pacifickust, in het bijzonder naar Californië. Zoozeer is deze wijze van vervoer de overheerschende, dat in Californië speciaal diegenen worden geteld, welke den Staat per automobiel binnenkomen in groepen, welke handenarbeid schijnen te zoeken. Volgens deze telling kwamen tusschen het midden van 1935 en het einde van 1939 ongeveer 350.000 personen, die aan deze omschrijving voldeden, Californië binnen ¹⁰⁾.

Het is deze trek, die, vooral door de wijze, waarop de sociale gevolgen literair zijn belicht ¹¹⁾, de laatste jaren veel belangstelling voor de interne migratie heeft wakker geroepen. De sociale toestanden zijn voor deze emigranten — die men veeleer vluchtelingen kan noemen — zeer ongunstig, daar zij, door de veelheid van het aanbod, tot een zwerfend leven op zoek naar arbeid worden gedwongen. De verdiensten zijn gering, zij varieeren per jaar van \$ 450—\$ 500 per gezin. De kansen om, zonder hulp, weder op eigen grond te komen, welke althans zoo goed is, dat zij de mogelijkheid van een bestaan oplevert, zijn al evenzeer gering. Hier ligt inderdaad een ernstige misstand in de sociale toestanden der Vereenigde Staten, welke oplossing waarschijnlijk vergaand regeeringsingrijpen zou vergen.

Tenslotte méén opmerking. Zooals alles wat beweegt, trek de migratie het eerst de aandacht. Toch zou men er verkeerd aan doen de Vereenigde Staten voor te stellen als een land, waar de met familie en huisraad beladen vrachtauto het beeld van den weg beheerscht. Gemiddeld migreerde per 1000 families in 1930 slechts 1,08 gezin, terwijl dit getal zelfs in de Staten met de hoogste emigratiepercentages, n.l. Nevada en Oklahoma, tus-

¹⁰⁾ „Adrift on the land”, Publ. Aff. Pamph. No. 42, pag. 3.

¹¹⁾ John Steinbeck: „The Grapes of Wrath”.

schen de 5 en 6 op elke duizend gezinnen schommelde ¹²⁾. Dit bewijst wel, dat de interne migratie, hoewel een belangrijke nivelleerende factor, niet voldoende kan zijn om een volledige herverdeling van de bevolking — d.w.z. een zoodanige herverdeling, dat een optimale verspreiding over het grondgebied wordt bereikt — tot stand te brengen.

H. W. LAMBERS.

¹²⁾ „Migrant Families”, pag. 151.

AANTEKENINGEN.

DE FINANCIERING DER DUITSCHE INDUSTRIE MET HYPOTHECAIRE LEENINGEN.

In de methoden van de industriefinanciering in Duitsland is de laatste jaren een belangrijke verandering merkbaar geweest. Men is er nl. in steeds sterkere mate toe overgegaan om in de behoeften aan lang crediet te voorzien door het opnemen van hypothecaire leeningen, waardoor werd afgeweken van de „klassieke” methode. Voor den wereldoorlog maakte men van deze financieringsmethode slechts zeer zelden gebruik. Sinds 1935 heeft zij meer ingang gevonden, hoewel men nog geenszins kan zeggen, dat deze financieringswijze de gebruikelijke is.

Over de oorzaken, waarom en de wijze, waarop deze nieuwe methode wordt toegepast, bevatte de „Wirtschafts-Ring” van 2 Mei 1941 een artikel van de hand van K. Berg, onder den titel: „Neue Wege der Industriefinanzierung”, waaraan wij een en ander ontleenen.

De oorzaak van het in zwang komen van dezen tot voor kort ongebruikelijken vorm van industriefinanciering ligt niet zoozeer in de credietbehoefte van de industrie, als wel in de beleggingsmoeilijkheden van de groote kapitaalverschaffers. Afgezien van de „Deutsche Industriebank”, die voornamelijk credieten aan middelgrote en kleine industriele ondernemingen verstrekt, zijn het met name de verzekeringsmaatschappijen en hypotheekbanken, die op dit nieuwe terrein werkzaam zijn. De verzekeringsmaatschappijen zijn op dit gebied belangrijker geworden dan de hypotheekbanken, hetgeen voortvloeit uit de grootere behoefte aan beleggingsobjecten, die bij de eerstgenoemde bestaat. De omvang van de nieuwe credietverleeningen der hypotheekbanken wordt bepaald door de aflossingen op de verstrekte hypothecaire leeningen, — welke in de afgeloopen oorlogsmaanden in versterkte mate plaats vonden — en door de emissies van pandbrieven, welke in de laatste jaren zeer klein waren. Bij de verzekeringsmaatschappijen daarentegen, en met name bij de levensverzekeringsmaatschappijen, vloeien constant de premie-ontvangsten binnen, waarbij het om zeer belangrijke bedragen gaat. Weliswaar moeten zij een belangrijk deel daarvan in staatsfondsen beleggen, maar voor het overblijvende zijn zij — binnen het kader van de bepalingen, dienaangaande gemaakt door het „Reichsaufsichtsamt für Privatversicherung” — vrij in het kiezen van een belegging. De beleggingsmogelijkheden zijn onder de huidige omstandigheden echter zeer beperkt. De verzekeringsmaatschappijen kunnen nog wel eens een leening verstrekken aan gemeenten of andere publiekrechtelijke lichamen, en ook verlenen zij hypothecaire credieten buiten de industrie, maar dergelijke gevallen zijn vrij zeldzaam. Pandbrieven kunnen de verzekeringsmaatschappijen vrijwel niet koopen, daar er bijna geen emissies van pandbrieven plaats vinden, terwijl bij een eventuele emissie de vraag het aanbod ver overtreft.

De levensverzekeringsmaatschappijen moesten dus op zoek naar nieuwe beleggingsmogelijkheden; zij hebben die gevonden in het verstrekken van leeningen onder hypothecair verband aan de industrie. Uit den aard der zaak komen hiervoor alleen maar goed renderende ondernemingen in aanmerking, die over groote onroerende

goederen beschikken, b.v. de zware industrie, de groote mijnbouwconcerns, en de electriciteitsmaatschappijen. Op deze wijze blijkt reeds R.M. 400 miljoen aan de industrie verstrekt te zijn.

Het is duidelijk, dat in beginsel alleen de groote levensverzekeringsmaatschappijen rechtstreeks leeningen aan de industrie kunnen verstrekken, omdat alleen deze maatschappijen met behulp van het hun ten dienste staande apparaat inzicht kunnen verkrijgen in den gang van zaken in de betreffende industriele onderneming. Echter kunnen ook kleine levensverzekeringsmaatschappijen profiteren van dezen nieuwen vorm van credietverleening, en wel door inschakeling van het bankapparaat. Met het oog hierop hebben zich reeds enkele banken gespecialiseerd in het vormen van consortia ten behoeve van de credietverleening in den hier behandelenden vorm.

De voorwaarden, waartegen de hypothecaire credieten aan de industrie worden verstrekt, zijn met betrekking tot rente en aflossing in den regel vrijwel gelijk aan die, welke bij een publieke emissie van obligaties gelden. Dikwijls verkrijgt de industriele debiteur nog eenigszins betere voorwaarden dan bij een emissie door bemiddeling van een bank. De hypothecaire leening heeft voor menige industriele onderneming ook nog dit groote voordeel, dat er voor de betrokken onderneming geen enkele publiciteitsverplichting uit voortvloeit, hetgeen bij de emissie van obligaties of aandelen wel het geval is.

Ook de hypotheekbanken verlenen op deze wijze credieten aan de industrie, maar in veel geringere mate. Wij hebben hierboven reeds vermeld, waarom de noodzakelijkheid om nieuwe beleggingsobjecten te zoeken bij deze instellingen niet zoo groot was als bij de levensverzekeringsmaatschappijen. Wanneer de hypotheekbanken dan ook leeningen aan de industrie verstrekken, doen zij dit meestal door hypotheek te nemen op woningen, die de betrokken onderneming bezit.

Wanneer men zich afvraagt, of dit verschijnsel iets blijvends zal zijn, of dat het slechts van voorbijgaanden aard is, dan bedenke men twee dingen. In de eerste plaats is het verschijnsel ontstaan uit de impasse, waarin de institutioneele beleggers waren geraakt door gebrek aan emplooi voor hun liquide middelen, en een ander beleggingsobject, dat even groote zekerheid biedt, zal waarschijnlijk moeilijk te vinden zijn. In de tweede plaats is de hypothecaire geldleening aantrekkelijk voor de industrie, omdat zij niet, zoals bij de obligatieleening wel het geval is, publiciteitsverplichtingen meebrengt.

In elk geval kan men er dit van zeggen, dat deze nieuwe vorm van industriefinanciering uit een aan beide zijden gevoelde reële behoefte is ontstaan.

BEVOLKING EN ECONOMISCHE TOESTAND VAN INDO-CHINA.

Indo-China bestaat uit de delen Tonkin, Annam, Laos, Cambodja en Cochinchina. Door de gesteldheid van de bodem vormen deze gebieden geen geheel. Indo-China is ruim 20 keer zo groot als Nederland en heeft een bevolking van 23 miljoen personen. De bevolkingdichtheid loopt in de verschillende delen sterk uiteen. Tegenover Cochinchina en Tonkin met een bevolkingdichtheid van resp. 71 en 75 personen per km², staat Laos, waar de bodem zeer bergachtig is, met een dichtheid van 4 personen per km². De gemiddelde bevolkingdichtheid voor het gehele gebied bedraagt 31 personen per km². Het aantal Europeanen is ca. 40.000 personen, waarvan 38.900 Fransen. In Indo-China wonen betrekkelijk veel Chinezen, nl. 326.000. Dit is 1.42 pCt. van de gehele bevolking. Van de Inlanders vormen de Annamieten de belangrijkste groep. Hun aantal bedraagt 16.7 miljoen of 72 pCt. van de gehele bevolking.

De munteenheid is de piaster, die in 1930 gestabiliseerd is op 10 Franse francs.

Middelen van bestaan.

Het voornaamste middel van bestaan is de landbouw. De twee belangrijkste producten zijn rijst en maïs. In 1937 waren 5 miljoen ha, dit is 1/15 deel van de totale oppervlakte, beplant met rijst, en een half miljoen ha met maïs. Verder zijn nog belangrijk rubber, koffie, thee en suiker. Andere producten, als tabak en jute, worden bijna uitsluitend voor eigen gebruik verbouwd. Na rijst is het belangrijkste volksvoedsel vis. Deze wordt ook veel in gedroogde toestand uitgevoerd.

De industrie is vrij onbelangrijk. Het grootste deel er van is nog in handen van de inlanders. Enkele moderne bedrijven zijn in handen van Fransen en werken met vreemd kapitaal. In Cochinchina zijn een tiental rijstpellerijen, met een capaciteit van 500 tot 1300 ton rijst per dag. Verder moeten genoemd worden twee groote suikerfabrieken en raffinaderijen. Dank zij de onderzoeken van het „Proefstation” op Java is men hier het suikerriet P.O.J. 2878 gaan verbouwen, en heeft men een uitstekende kwaliteit suiker verkregen.

Van de textielindustrie is de zijde-industrie het belangrijkste.

De bodem van Indo-China bevat enkele belangrijke delfstoffen. Onderstaand staatje¹⁾ geeft een overzicht van de productie van de belangrijkste in 1936, en het aantal arbeiders, hierbij werkzaam.

	Productie tonnen	Arbeiders
Steenkolen	2.186.000	35.225
Tin	1.403	} 3.650
Wolfraam	302	
Zink	5.221	} 500
Lood	32	
IJzer	4.870	} 300
Mangaan	1.613	
Antimoon	47	140
	kg	
Goud	204	
Zilver	174	

¹⁾ Bron: Annuaire statistique de l'Indochine.

De steenkolenmijnen liggen in Tonkin ten Noorden van de laagvlakte. De tinmijnen liggen in Tonkin en Laos. Alle overige mijnen liggen in Tonkin en Annam.

Verkeerswegen.

De eerste spoorweg in Indo-China dateert van 1885. Tegenwoordig is het spoorwegnet weinig uitgebreid. Het is beperkt tot een lijn langs de kust, met een paar zijtakken in Cochinchina en in Tonkin, en tot de belangrijke lijn van Haipong via Lao Kay naar Yun-nan, in China. De lengte van het gehele net bedraagt 3375 km.

De lengte van het wegennet is 36.000 km, waarvan 10.000 km niet geschikt zijn voor auto's. De beste wegen vinden we aan de kust en in de laagvlakten van Tonkin, Cochinchina en Cambodja.

Voor de aanleg van spoorwegen en de verbetering van het wegennet, vond het meeste vervoer plaats over de waterwegen. Zeer ontwikkeld was dit in de laagvlakten, bijv. op de Fleuve Rouge in Tonkin en op de Mekong in Cochinchina en Cambodja.

De twee belangrijkste havens zijn Saigon in Cochinchina en Haipong in Tonkin. Tussen Saigon en Cholon strekt zich een belangrijk industriegebied uit. Men vindt er rijstpellerijen, dokken en allerlei andere industrieën.

Haipong heeft een belangrijk achterland. In de eerste plaats Tonkin met zijn vele mijnen, en in de tweede plaats de Chinese provincie Yun-nan, waarmee Haipong

door een spoorweg verbonden is. In 1936 werd in Indo-China ingevoerd 34.738 ton ter waarde van 192 miljoen francs bestemd voor Yun-nan, en uitgevoerd 10.762 ton, ter waarde van 160 miljoen francs, afkomstig uit Yun-nan.

Voor 1939 was Indo-China ingeschakeld in het luchtverkeer. De Air-France onderhield de verbinding met Frankrijk, terwijl de K.N.I.L.M. aansluiting gaf naar Singapore en Palembang. Verder waren van belang de lijnen Bangkok—Hanoi—Canton en Bangkok—Saigon.

Buitenlandse handel.

Indo-China heeft, behalve in 1931, de laatste dertig jaren steeds een gunstige handelsbalans gehad. De buitenlandse handel vertoont de karaktertrekken van een weinig geïndustrialiseerd land. De export bestaat voornamelijk uit grondstoffen en de import uit eindproducten. In 1937 bedroeg de invoer 616.000 ton, ter waarde van 2045 miljoen francs, en de uitvoer 4.440.000 ton, ter waarde van 3.041 miljoen francs. De waarde van de import in verhouding tot het gewicht is 4 à 5 keer zo groot als de waarde van de export in verhouding tot het gewicht.

In 1937 bedroeg de invoer uit Frankrijk meer dan de helft van de totale invoer. Uit Nederlands-Oost-Indië werd voor 58 miljoen francs ingevoerd, dit was 4,7 pCt. van de totale invoer. Van belang was ook nog de invoer uit Hongkong en China, resp. 9 en 7 pCt. van de totale invoer.

Evenals voor de invoer was voor de uitvoer Frankrijk het belangrijkste land met 46,1 pCt. van de totale uitvoer. Hierop volgden Hongkong, Singapore en de Franse koloniën met resp. 11, 8 en 6 pCt.

De voornaamste ingevoerde producten zijn weefsels van katoen en jute, chemische producten, machines, werktuigen, auto's en geraffineerde minerale oliën. Het belangrijkste uitvoerproduct is rijst, gevolgd door maïs en rubber. De uitvoerwaarde van deze producten t.o.v. de waarde van de gehele uitvoer was in 1936 resp. 45,8, 17,7 en 14,3 pCt. De uitgevoerde rijst was voor ruim 40 pCt. voor Frankrijk bestemd, en voor de rest voor Hongkong en China. De uitvoer van rubber bedroeg in 1940 64.500 ton, dit is bijna 5 pCt. van de totale rubber-uitvoer van de rubberrestrictielanden. Van minder belang is de uitvoer van visproducten en van mijnbouwproducten. In 1940 bedroeg de uitvoer van tin 1560 ton, dit is nog niet de helft van het door het tinkartel toegestane quantum, dat 3450 ton bedroeg. Meer dan de helft van de uitvoer van petroleum, die in 1936 1.719.000 ton bedroeg, ter waarde van bijna 80 miljoen francs, was bestemd voor Japan. Andere mijnbouwproducten, die uitgevoerd worden, zijn zink en wolfram.

Uit het bovenstaande blijkt, dat voor de buitenlandse handel de landbouw het belangrijkste is, de mijnbouw op de tweede plaats komt en de industrie nog weinig te betekenen heeft.

BOEKBESPREKING.

Rijksverzekeringsbank 1901—1941. Gedenkboek, opgedragen aan Dr. H. L. van Duyl, samengesteld door een aantal functionarissen der Rijksverzekeringsbank, onder redactie van Mr. J. C. Heyning, J. C. Schröder en Dr. L. Smit. (Haarlem 1941; H. D. Tjeenk Willink & Zoon N.V. Prijs ing. f 3,75, geb. f 4,75, 275 blz.).

De uitvoering der sociale verzekering in ons land berust voor een belangrijk deel bij de Rijksverzekeringsbank te Amsterdam. De taak, welke aan deze instelling is opgedragen, is uit de aard der zaak allereerst van sociale aard, maar dit neemt niet weg, dat de vervulling dezer taak de R. V. B. in aanraking brengt met vraagstukken

van zeer verschillende inslag. Economische, juridische en medische problemen vragen in het kader van de werkzaamheden der Bank even goed om een oplossing als kwesties van verzekeringstechnische, wiskundige en bedrijfsorganisatorische aard.

Omtrent de wijze, waarop de R.V.B. in de eerste 40 jaren van haar bestaan haar even veelzijdige als omvangrijke taak heeft vervuld is een aantal gegevens verzameld in het boven vermelde gedenkboek, opgedragen aan den in November 1940 afgetreden voorzitter van het bestuur der Bank. Op aantrekkelijke wijze hebben een aantal medewerkers der R.V.B. de verschillende nauw samenhangende aspecten der Banktaak aan een korte bespreking onderworpen. De omvangrijkheid van het besproken terrein blijkt wel uit het feit, dat de vrij summier gehouden beschouwingen tezamen enige honderden bladzijden druks vereisten.

Aan een ieder, die zich voor de sociale verzekering interesseert, kan de lezing van dit boek of van bepaalde delen ervan ten zeerste worden aanbevolen.

Wij willen hier nog in het bijzonder wijzen op de statistische gegevens, bijeengebracht in het artikel „Beteekenis van de sociale verzekering in cijfers”, en op de bespreking van de economische vraagstukken, verband houdende met het stelsel van fondsvorming, in de bijdragen getiteld „Evenwicht der fondsen” en „Beleggingen”. De vraag naar de al of niet wenselijkheid van fondsvorming wordt onbesproken gelaten, maar wel wordt gewezen op de grote invloed, welke aan de institutionele beleggers — waaronder de Rijksverzekeringbank, in het bijzonder als beheerder van het Invaliditeits- en Ouderdomsfonds, een belangrijke rol speelt — toekomt bij de bepaling van de richting van aanwending van ons nationale spaarkapitaal, ook in de toekomst (blz. 182):

„Als Nederland t.z.t. een maatschappij te zien zal geven, welke eenigermate lijkt op wat vroeger gekend is, dan is het moeilijk denkbaar, juist ook in de periode van herbouw van de productie, dat de groote besparingen der institutionele beleggers daar geheel buiten zouden kunnen blijven..... Aanwending van die beschikbaar komende gelden in den voor de Nederlandsche gemeenschap meest rationeelen zin zal gewenscht zijn en de institutionele beleggers met hun groote kapitalen zullen zich niet kunnen onttrekken aan deelneming daarin zonder de gemeenschapsbelangen en daarmede indirect ook hunne meer beperkte belangen te schaden.”

Terecht wordt betoogd, dat de institutionele beleggers hun taak in dit opzicht niet naar behoren kunnen vervullen, indien zij hun beleggingsvraag vrijwel uitsluitend richten op vaste rentedragende objecten. Met het oog hierop wordt verdere uitbreiding van het beleggings-terrein der Rijksfondsen bepleit.

In hoeverre in de toekomst aan het stelsel van fondsvorming zal worden vastgehouden, is thans niet te voorzien. Zeker is evenwel, dat bij handhaving van dit stelsel de door de Rijksverzekeringbank bepleite verruiming van het beleggingsgebied een maatschappelijke noodzaak is.

C. G.

OVERHEIDSMATREGELEN OP ECONOMISCH GEBIED.

HANDEL EN NIJVERHEID.

Afval. Nadere voorschriften ten aanzien van oude materialen en afvalstoffen. Hierbij is thans het uitoefenen van het beroep van den zgn. „leurder” in oude materialen en afvalstoffen met ingang van 2 Juli 1941 geheel verboden zonder schriftelijke vergunning van den Directeur van het Rijksbureau voor Oude Materialen en Afvalstoffen. (E. V. 11/7/41, pag. 1016).

Non-ferrometalen. Voorschriften ten aanzien van de inlevering non-ferrometalen met betrekking tot die voorwerpen van metaal, welke als „waardevolle volksgoederen” kunnen worden beschouwd. (E. V. 11/7/41, pag. 1016; Stct. No. 127).

Prijzeregelingen. Nadere prijsvoorschriften met betrekking tot koolzaad en taxiprijzen. (E. V. 11/7/41, pag. 1014; Stct. No. 126).

IJzer en staal. Regeling inzake het leveren van ijzer en staal op Duitsche bestellingen. (E. V. 11/7/41, pag. 1015).

LANDBOUW EN VOEDSELVOORZIENING.

Akkerbouwproducten. Het verhandelen van te velde staande akkerbouwgewassen, zooals granen, peulvruchten en aardappelen, ten aanzien waarvan inleveringsplicht bestaat, is thans verboden. (E. V. 11/7/41, pag. 1018).

Fruut. Het be- en verwerken van fruit is verboden, tenzij ontheffing is verleend door de Groenten- en Fruitcentrale. (E. V. 11/7/41, pag. 1016; Stct. No. 127).

Koolzaad. Maatregelen ter bevordering van den teelt van koolzaad oogst 1942. (E. V. 11/7/41, pag. 1014).

Slachtvet. Regeling inzake het inleveren van zgn. „slachtvet”. (E. V. 11/7/41, pag. 1016/17).

Stroo. Stroo, bestemd om te worden verwerkt tot stroocellulose en tot stroocarton, stroovezelplaten of aanverwante producten is thans aangewezen als papiergrondstof en valt dientengevolge thans onder de regelingen van het Rijksbureau voor Papier. (E. V. 11/7/41, pag. 1018; Stct. No. 127).

Tabak. Voorschriften ten aanzien van den verbouw van tabak. (E. V. 11/7/41, pag. 1017).

Veelevering. Nadere regelingen inzake de verplichte veelevering. (E. V. 11/7/41, pag. 1017).

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTO'S.

Ned. (Disc. Wiss. 2½ 28 Juni '41	Lissabon 4 11 Aug. '37
Bk. (Bel. Bl. Eff. 3½ 28 Aug. '39	Londen 2 26 Oct. '39
(Vrsch. in RC 3½ 28 Aug. '39	Madrid 4 28 Nov. '38
Athene 5 21 Juli '41	N.-York F.R.B. 1 27 Aug. '37
Batavia 3 14 Jan. '37	Oslo 4½ 21 Sept. '39
Belgrado 5 1 Febr. '35	Parijs 1½ 17 Mrt. '41
Berlijn 3½ 9 Apr. '40	Praag 3 1 Jan. '36
Boekarest 3 12 Sept. '40	Pretoria 3½ 15 Mei '33
Brussel 2½ 25 Jan. '40	Rome 4½ 18 Mei '36
Boedapest 3 22 Oct. '40	Stockholm 3½ 17 Mei '40
Calcutta 3 28 Nov. '35	Tokio 3.5 21 Juli '41
Helsingfors 4 3 Dec. '34	Warschau 4½ 18 Dec. '37
Kopenhagen 4 15 Oct. '40	Zwits. Nat. Bk. 1½ 25 Nov. '36

*) 3% voor wissels. promessen en leningen met een looptijd van meer dan 120 dagen.

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS

Londen ¹⁾		N. York ²⁾		A'dam ³⁾		Londen ⁴⁾	
22 Juli 1941..	23 ⁵ / ₁₆	34 ³ / ₄	22	Juli 1941..	2125	168/—	168/—
23 „ 1941..	23 ⁷ / ₁₆	34 ³ / ₄	23	„ 1941..	2125	168/—	168/—
24 „ 1941..	23 ⁷ / ₁₆	34 ³ / ₄	24	„ 1941..	2125	168/—	168/—
25 „ 1941..	23 ⁷ / ₁₆	34 ³ / ₄	25	„ 1941..	2125	168/—	168/—
26 „ 1941..	—	—	26	„ 1941..	2125	168/—	168/—
28 „ 1941..	23 ⁷ / ₁₆	34 ³ / ₄	28	„ 1941..	2125	168/—	168/—
29 Juli 1940..	22 ⁹ / ₁₆	34 ³ / ₄	29	Juli 1940..	—	168/—	168/—
23 Aug. 1939..	18 ¹ / ₁₆	37 ¹ / ₄	23	Aug. 1939..	2110	148/6½	148/6½

¹⁾ In pence p. oz. stand. ²⁾ Foreign silver in \$c. p. oz. fine. ³⁾ In guldens per kg 1000/1000. ⁴⁾ In sh. p. oz. fine.

KOERSEN VASTGESTELD DOOR HET NEDERLANDSCHE CLEARINGINSTITUUT.

(met data van vaststelling)

Belga's 30.14	7 Aug. '40	Turksche	—
Zw. Francs 43.56	11 Oct. '40	Ponden	1.451 29 Dec. '39
Fr. Francs 3.77	6 Mrt. '41	Lewa (Bulgarije)	2.30 25 Nov. '40
Lires 9.91	3 Juli '41	Pengoe (Hongarije)	—
Deensche Kr. 36.37	17 Febr. '41	(oude schuld)	36.52 20 Dec. '40
Noorsche Kr. 42.82	21 Dec. '40	Pengoe	—
Zweedsche Kr. 44.85	13 Aug. '40	(nwe. schuld)	45.89 20 Dec. '40
Finsche Mark 3.82	2 Juli '41	Zloty (Polen)	—
Dinar (Joego-Slavie)	—	(oude schuld)	35.00 28 Jan. '41
(oude schuld) 3.43	16 Aug. '40	(nwe. schuld)	37.68 11 Febr. '41
Dinar	—	Lei	1.28 24 April '41
(nwe. schuld) 3.77	1 Juli '41	Slow. Kr.	6.48 10 Juli '41

OFFICIEELE WISSELKOERSEN NEDERLANDSCHE BANK.
Valuta's (schriftelijk en t.t.)

	N.-York	Brussel	Zürich	Stockh.	Helsinki
22 Juli '1941	1.88 ¹ / ₂	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₂	3.81 ¹ / ₂
23 " " 1941	1.88 ¹ / ₂	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₂	3.81 ¹ / ₂
24 " " 1941	1.88 ¹ / ₂	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₂	3.81 ¹ / ₂
25 " " 1941	1.88 ¹ / ₂	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₂	3.81 ¹ / ₂
26 " " 1941	1.88 ¹ / ₂	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₂	3.81 ¹ / ₂
28 " " 1941	1.88 ¹ / ₂	30.14	43.67	44.85 ¹ / ₂	3.81 ¹ / ₂
Laagste d.w.	1.88 ¹ / ₂	30.11	43.63	44.81	3.81
Hoogste d.w.	1.88 ¹ / ₂	30.17	43.71	44.90	3.82
Muntpariteit	1.469	24.906	48.003	66.671	6.266

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en landen	Not. eenh.	21-26 Juli '41 Laagste	26 Juli '41 Hoogste	14-18 Juli '41 1941 Laagste	18 Juli '41 Hoogste
Officieel:					
New York	\$ p. £	4.02 ¹ / ₂	4.03 ¹ / ₂	4.03	4.02 ¹ / ₂
Parijs	Fr.p. £	—	—	—	—
Stockholm	Kr.p. £	16.85	16.95	16.90	16.85
Montreal	\$ p. £	4.43	4.47	4.45	4.43
Buenos Aires	Pes.p. £	16.95 ¹ / ₂	17.13	17.04 ¹ / ₂	16.95 ¹ / ₂
Niet-Officieel:					
Alexandrië	P. p. £	97.50	97.50	97.50	97.50
Athene	Dr.p. £	—	525	—	525
Bangkok	Sh. p. £	—	—	—	—
Bombay	d. p. r.	17.93	17.96	17.96	17.93
Budapest	d. p. £	—	—	—	—
Hongkong	P. p. £	15.—	15.—	15.—	15.—
Istanbul	Tf.p. £	—	—	—	—
Kobe	d. p. yen	14.25	14.25	14.25	14.25
Lissabon	Escu. p. £	99.80	100.20	100.—	99.80
Madrid	Pt.p. £	40.50	40.50	40.50	40.50
Montevideo	d. p. p.	—	—	—	—
Rio de Janeiro	d. p. mil.	—	—	—	—
Sjanghai	d. p. \$	3.21	3.31	3.25	3.21
Singapore	d. p. \$	28.16	28.16	28.16	28.16

KOERSEN TE NEW-YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ per 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mk.)	Amsterdam (\$ p. f 100)
22 Juli 1941	4.03 ¹ / ₂	2.36	40.05	—
23 " 1941	4.03 ¹ / ₂	2.34	40.05	—
24 " 1941	4.04	2.34	40.05	—
25 " 1941	4.04	2.34	40.05	—
26 " 1941	4.03 ¹ / ₂	2.34	40.05	—
28 " 1941	4.03 ¹ / ₂	2.34	40.05	—
29 Juli 1940	3.86 ¹ / ₂	—	40.05 ¹ / ₂	—
Muntpariteit	4.86	3.90 ¹ / ₂	23.81 ¹ / ₂	40 ¹ / ₂

¹) Nominaal.

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	15 Juli 1941	23 Juli 1941
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	—	—
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten	f 1.296.054,11	f 200.147,27
Voorschotten op ultimo Juni 1941 aan de gemeenten verstrekt op aan haar uit te keeren hoofdsom der pers. bel., aand. in de hoofdsom der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede op de belastingen en op de vermogensbelasting	—	—
Voorschotten aan Ned.-Indië ¹)	—	—
Idem voor Suriname ¹)	144.407.972,48	144.823.941,98
Idem aan Curaçao ¹)	10.321.325,94	7.193.562,74
Kasvoord. wegens creditverstreking a. h. buitenland	319.788,71	319.788,71
Daggeldleeningen tegen onderpand	69.042.343,69	68.015.701,18
Saldo der postrek. van Rijks-comptabelen	84.085.749,60	84.119.179,23
Vordering op het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹)	—	—
Vordering op andere Staatsbedr. en instellingen ¹)	17.941.264,18	15.815.563,01
Verplichtingen		
Voorschot door de Ned. Bank ingevolge art. 16 van haar octrooi verstrekt	f 9.758.075,17	f 15.000.000,—
Voorschot door de Ned. Bank in reken.-cour. verstrekt	—	114.832,17
Schuld aan de Bank voor Ned. Gemeenten	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	136.224.000,—	136.205.000,—
Schatkistpromessen in omloop	1.452.000.000,— ¹)	1.446.700.000,— ¹)
Daggeldleeningen	—	—
Zilverbons in omloop	86.683.073,—	87.201.441,50
Schuld op ultimo Juni 1941 aan de gemeenten weg. a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. grondb. e. d. gem. fonds. d. alm. op. op die bel. en op de vermogensbelasting	—	—
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹)	1.849.354,59	1.924.023,90
Id. aan het Staatsbedr. der P. T. en T. ¹)	175.814.335,87	180.312.900,19
Id. aan andere Staatsbedrijven ¹)	33.302.185,68	34.416.247,39
Id. aan div. instellingen ¹)	236.030.383,41	251.633.737,77

¹) In rekg. crt. met 's Rijks Schatkist ¹) Rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank f 48.000.000,— ²) Idem. f 24.000.000,—

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 28 Juli 1941.

Activa.

Binnen. Wissels, Promessen, enz.	{ Hfdbank. f 44.500.000 Bijbank. " 50.875 Agentsch. " 76.100	f 44.626.975
Papier op het Buitenland	f 396.912.144	
Af: Verkocht maar voor de bank nog niet afgeloopen	—	396.912.144
Beleeningen incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand	{ Hfdbank. f 139.203.055 ¹) Bijbank. " 2.506.642 Agentsch. " 28.655.101	f 170.364.798
Op Effecten enz.	f 170.196.212 ¹)	
Op Goederen en Ceelen	" 168.585	
Voorschotten aan het Rijk	—	14.216.902
Munt en muntmateriaal: Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 1.022.585.137	
Zilveren munt, enz.	" 12.263.838	1.034.848.976
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	" 53.624.765	
Gebouwen en meubelen der Bank	" 4.000.000	
Diverse rekeningen	" 215.897.112	
		f 1.934.491.672

Passiva.

Kapitaal	f 20.000.000
Reservefonds	" 5.368.354
Bijzondere reserves	" 16.583.835
Pensioenfonds	" 11.723.641
Bankbiljetten in omloop	" 1.704.983.445
Bankassigtiën in omloop	" 161.491
Rek.-Courant van het Rijk saldo's van anderen	f 173.146.536
Diverse rekeningen	" 2.524.370
	f 1.934.491.672
Beschikbaar metaalsaldo	f 286.751.153
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de bank gerechtigd is	" 716.877.880
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de bank ondergebracht	" 38.000.000
Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99)	f 55.341.825

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Gouden munt en ¹) muntmater.	Circulatie	Andere opscheb. schuld.	Beschikb. Metaal-saldo	Dek-kings-perc.
28 Juli '41	1.022.585	1.704.983	173.308	286.751	55
21 " '41	1.022.582	1.684.606	168.264	297.130	±56
14 " '41	1.022.610	1.684.525	172.792	295.867	55,7
6 Mei '40	1.160.287	1.58.613	255.183	607.042	83
Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-prom. rechtstr.	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Div. reken. (act.)
28 Juli '41	44.627	38.000	170.365	396.912	215.897
21 " '41	38.576	32.000	173.801	379.579	209.370
14 " '41	60.576	54.000	174.648	356.971	212.987
6 Mei '40	9.853	—	217.756	750	20.648

¹) Per 1 April 1940 herwaardeering van den goudvoorraad op basis van een depreciatie-percentage van 18 pct.

DUITSCHER RIJKSBANK.

Data	Goud en deviezen	Reuten-bank-scheine	Andere wissels, chèques en schatkistpapier	Beleeningen	
23 Juli 1941	77,8	362,1	15.700,5	15,7	
15 " 1941	77,6	329,3	15.705,8	21,0	
7 " 1941	77,4	362,2	16.102,1	22,7	
23 Aug. 1939	77,0	27,2	8.140,0	22,2	
Data	Effecten	Diverse Activa	Circulatie	Rekg.-Cri.	Diverse Passiva
23 Juli '41	16,1	1.575,4	14.933,8	2.114,2	405,2
15 " '41	26,9	1.836,1	15.156,3	2.132,1	406,9
7 " '41	42,5	1.582,3	15.441,4	2.080,0	399,6
23 Aug. '39	982,6	1.380,5	8.709,8	1.195,4	454,8

GEZAMENLIJKE STATEN VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË EN VAN DE EMISSIEBANK TE BRUSSEL.
(in mill. francs)

Data	Goud, specie, deviezen en Reichskredit-kassen	Credit a. h. particuliere bedrijfsleven	Credit aan Staat en openbare lichamen	Overheids-fondsen	Circulatie	Postcheque-ambt	Rekening Courant
16 Juli '41	29.073	561	15.777	1.685	40.773	3.495	2.198
10 " '41	28.992	548	15.239	1.690	40.745	3.500	1.597
3 " '41	29.109	570	14.931	1.680	40.446	3.541	1.681
26 Juni '41	28.887	549	15.049	1.704	39.935	3.545	2.073
19 " '41	28.434	542	15.283	1.651	39.779	3.472	2.424
8 Me '40	23.606	5.394	695	1.480	29.806	—	909